

Бахсылар совхозка тардысталлар

(Бүтүүтэ. Ичин 1 стр. көр).

руорин, үлэри күнү 11 чаас сагана таһаарыт, халыгынастан, арыкта суох суурдүүтүн 5-6 трылтон саахаллаан турарын ахтан туран, өмүс арахсар эрдэтин ийэр. «Үүн-бүгүн-арахсар буоталха, үөрөхтөөх, идээххө биэр кэдр суох. Төрөөбүт кыһыллантаарыт патриоттан төннөргө этэр дыомут аңдаастылар. Олорор, үлэнир усулуобуйа суодуттан. Билиннэи байдылаах олоххо си-бээ суох. суолчак мөлтөх, тутуу атыгылыбат. Ол кимн интериэстиз», — диир билиннэр еотору-таарыта кыһыллантаар дьа-халта баһылыгынан атам-мат С. С. Ноговицын, боһуруобу туруорааччы.

— Аңардаа ымах, сыгы нитиэтинен арааһаппыт. Барыс-ылар хайыс-халаах буолуохтаахпыт. Чыаһарлар күс-хаас, куурусса иттан эрэллэр. Онуоха суурор-кыһаар дьоннохтор, баалаахтар. Билиннэ итин дьон ара-лан биэрэхтэринэ да, туох да бөлөмүт суох. Соһылытарбыт — бытыр-гы баайдар дыһалара. Са-ла тутуу суох. Биир-икки сыл үүһүтэ үлэһэн, сов-хобууан олорон кыабыра түһүбүт. Дегсада, арыы ешыдыа, физзалла туту-буй, — диир баһылыктар.

Тверской уобалас, Ржевский техникум-сов-хоз колледж-совхозка уларытылына. Кимн үс кэрдистээх. Бастакыта икки сыл-лаах, ооруот аһын үүнэрээччи уонна меха-низатор дипломун биэрэр. Иккис эмнэ икки сыллаах, агроном эбэтэр механик дипломун туттарар. Үһүсү ураты дьобурдаахтар хаа-лан биир сыл ВУЗ-ка киирөргө бөлөһүнэл-лэр.

Снимокка: информатикада уонна суоттуур техникада дьарыктаныы.

Е. Д. Дьячовская. Ки-нини үлэһэннээбэ, биир идээлээбэ Н. Ф. Егорова: «Мин ситта дьин көргөн-нээх хаһаайыстыбабын. Саһылыкка бииргэ батан олорор дьа-уот суох. Мун сатаатар, баһылына ту-тун диирбэтин аһаммат-тар. Кыалдыбат», — диир ытаһалаан биэрэр.

Кырдык, арыый эмэ төрөхтөөх, идээлээх өртү-дэрэ кимн сирдэргэ ба-рыталааннар, бу кырым сиргэ бас-көс туттар, са-лабар-тэрийэр кийи ор-дубатарын тэһэ. Ити би-линни баар үс-түөрт өртө анал үөрөхтөөх дьон-пуртар ижилин-үсүү үлэни сүктэрибиттар. Ол да дьонноро производст-воны сыйаыны билинни күрдүк олус судургуута суох кимнэр ыктарбыт-тар. Эдэр дьон байлара көмөбө, сүбөбэ наадымал-лар. Совхоз туту ыһык-тыбытынан, ыһытынан үлэһэн кэлбит бодон производственной уча-стак бу нэрэ-сааран олоххо өссө тэбиллэбит. Хаһаангыта ара оройуон-на бастаһыан бүтүн от-дөһөнөн сылга биир ынахтан 2000-лаах кир-бинни ылан аатырбыта, тигэһэни үүтүрдүүтэ, хон-туруолуур тигэһэни тэ-рийиннэ атыттартан чор-бойбута умнулубут. Уон-сай дымала туһа дьин үлэһэччилэрэ, бастыг-малк дьонноро пенсияда

тахсыталаабыттар. Били-нин күнгэ 5 центнер үүт ылар. Онуу үлэһэн үүт, уу таһар, автома-шина даһаны уматытын өрөсүөтүн саһына суох-тар. Байлара атыллары нэн, ытарак ынарынэн, кимнүөн өлө турар сүө-һүнүн хамнастарын даһа-ны аахсан ыһа суохтар. Атын дохуот киллэрэр салаа суох. Сиргэ сы-һылынара эмнэ мөлтөх. Урут аатырар баһыла-ла, солоһуунара бырады-лыбыттар, саһаны совхоз, атын тарыта биригэдата онордоһуна онгоһулар. Холбур, сирн аһоруула-ра, эдбөх сыллаах оту ыһыһылаара онуу хайыс-хана үлэһэн кэлбит. Ыһата, тастан көрүүтэ, көмөбө үөрэмистэрэ та-һар.

Бу боһуруоһу дьүүл-дэһиннэ оройуон дьаһал-татын баһылыга Н. С. Сиден, совхоз директо-ра Н. Н. Попов баалла-рынан уонна бу ичиннэ оройуон тустаах орган-нарын кытта көсөстийи-лэр түмүктэрэ сийлини ырытыллан уонсай сүбө-саргы онуун булла. Бу ичиннэ икин мунуахха арахсарга баһаарыммыт

тара букатын атыннан эргийэн таһыста. Боһпу-руос дьоннохтон бу ыы мунууларытар ара-лан баһаарар саһа, кырдык, барт онуун су-дургуута суода ойдоһон. Туох хамна ичиннэ, онуоха дьон, тэбиллэһиннэ бөлөмө суох. Ичиннэ, туспа баран производст-воны, баһаны саһыны-рарга төрүттэр, диири социальнай, экономическай ырытылар. ааһылар суохтар. Үсүһүнэ, олох-тоохтор дьин ис санаала-рын үөрэтэн, туту да бахсыбына эппэтиннэни бэйэбэ ыһыһын тэрийнэх-саһалык кийи баара көстүбөт. Төрдүһүнэ, арахсарга мөккүһүлэрэ ордук сиртан сибээс-тэммит эбит. Ол селскэй Сэбизт тэрийлэн баһа-арыллыбыт. Ошон уруксу территорияларынан кыра-лыһса баһылар буол-бута үгүстэри уоскуһут. Дьэ, итиларн эргичин еһаһалаан мунуах биир баһаарыһыны ыһылар. Ол эбэтэр, совхоз ичиннэ туспа счөттаах коллек-тивной предприятие буол-лан үлэһэн көрөргө. Ошон бас ыйын 1 күнүт-тэн оройуонга туспа счөттаах бэйэтин байата саһаһынар саһа коллек-тивной предприятие үлэ-тин саһалта.

С. СМЕРНИКОВА.

ССТА фотохроникага.

—Ээ, мин буолбатах. Туох да үлэ суох. — диир председателин таһы-лыбыт Е. Н. Григорьева.

Манна бартаһан кулууп-лоохтар. Онно оһуонай көһүрөдүтэр тийи араас дьаһаллары ытар эбит-тар. Ону тэрийэччи, кө-һүрөччи кулууп директо-ра А. П. Захарова эрө. Профком онно букатын да өрөспөт. «Хамнастаах кийи үлэһэтин» дьин тыллаах. Кийи-куон спор-тивной саадаларытар мээчистиһиллэр эбит. Атын тэһиллэри, ыһалыы оройуонартан биир идээ-лээхтэрин кытта күрэхтэ-һэр үгүстэрин быраһпа-таһтар. Саалада онтон атын дьаһаллар тэрийи-лэһтэр.

Администрация дьаһа-лынан манна детсад, гоетинициалаах ийи 8-тыы квартиролаах дьон олорор дыһалара, арчынай гараж тутулубуттара. Ааспыт сыллаахтан тийи ыттар кэбэһет үлэһиэр. Кыһынын буфеттаахтар. Онно байлэрип көмө ха-һаайыстыбаларыттан ба-һылар чэчэки сыһаллаах тигэһэ астыллар. Фер-ма 70-дэ сийиниһэлээх.

★ Профсоюзнай олох ★ ПРОФКОМ ҮЛЭЛЭЭВЭТ

Маһы таһастыыр комбинат профсоюзнай комитет-тин председателин хас да кийиттэн сураһан нэһи-лэ буллубут: сорох рабочайдар ким профком пред-седателэ буоларын да билбэттэр. Үлэ-хамнас да ол сөһүннэ — мөлтөх.

Барытын эхкэ таһаарал-лар.

Үлэ онгортон таһаары-та уруккуттан намыта-лыһна — деловой маһы та-һыһы 100 кубометры-нан, эрбэттиһилбит маһы-рыһааны бөлөмөһүннэ 250 кубометрынан аччата. Урукку өртүгөр оро-йуонна биллэр түмөү-лээх, биир бастыг үлэ коллективытар бүтүгүнү баһаһыһыһа итинни-с. Администрация бэйэтин үтүө бөдүтүнэн социаль-най тутууларын ыһа, үлэһиттэри хааччыа са-һыыр онно рабочай дьон интериһин көмүскүөх-тээх профсоюзнай тарыс-та оруула көстүбөт.

— Профсоюз дьин би-һиһэ суох ээ. Ол да иһин буолуо, ханык да дуоһабардар түһэрилли-

бэттэр, атын дьонго кур-дук транспорт оноттүгэр, атынга даһаны чэчэтин онгоһулубат, — диир биир рабочай.

Рынок тыһа күн-түүн биллэн ийэр. Кыра хам-настаах, саһа дьа-уот тэрийэр дьон бөрт кыра каадыһыһаларын да тол-уулаһа ыарыада. Сорох тэриһиллэр саһылар да кутталара тирээтэ. Он-нуу түбэлтэбэ үлэһэ суох буолууттан көмүһүнэр даппа уустугуруу. Ити иһин профсоюзнай тарыс-та туруулаһан туран үлэ-дээхтээх этэ эбээт. Үчү-тэйкээн дьа-уот толору күүһүнэн дьонго сулуус-палыһарын ситиһин, үлэ онгортон таһаарыһын үр-дэтэр дьаһаллары ыһа кимн эбээһинэстэриһтэн биридэстэрэ буолуон сөп этэ. Тарыста үлэһиттэрэ холбоон 100-чэкэ оһолоох-

төр. Кимнэр сыһыһалан-нарын тэрийиннэ, ийэ-ада үлэстэригэр үөрэтин-ни, үлэһиттэри общест-веннай олоххо түмэ тар-дыһыны, о. д. а. атын сир-дэргэ профсоюзнай тарыс-тилэр инициаллар-саһалы-лар. Профкомнар туруор-сууларынан эдбөх оһолоох-торго, аңардас ийэлэргэ, ветераннарга араас чөлө-тинилэр онгоһуллаллар, ол манна суох.

Профком председателэ Елена Никитича Григо-рьева уруккута аатырбыт Улуу Сыйыны ферматын биур туттаах үлэһит этэ, араас таһымнаах Совет-тарга депутат буола сыл-дыбыта. Бу фермада үлэ-һин сыһыһан үрдүк үөрэх-кэ киириһтэ. Эотехник идэтин ыһыта. Итинни-с эргитэ санаан көрдөххө, урукку бастыг үлэһит, коммунист бэйэтин пози-циятын уларыһыһа кы-һа бэйэбэр эрө ойдоһуот. Рабочайтан үүмүт кийи иһинилэр кыһалбаларын өй-дүүр, өйүүр да буолуон сөп этэ. Ол онугар: «Ээ, талбыттар да үлэһээбэ-пин. Суох, суох, предсе-датель мин буолбатах», — диир сыһыһа хомолтоһоох.

М. СИДОРОВА.

Ыаллы оройуоммутугар Үлэлэрин күнэ кытта урутуур

Ыам ыйын 22 күнэ. Нэһуоһуун күн. Бу ара-ниниһэ түспүт ардахтан өрүттэн хонуу, тыа соё-тохто сыйаһыһыһы көрү-күй тутуһан ийбистэ.

Байыһа, сураһылар-та, манна-хаһаластар ата-таһа-тоһолоһо аһардэһэн сытар сирдээх уоттаах ыһа олорор ыалларбыт буолаллар. Уруккуттан даһаны ыаллы дьоммут үлэлэрин — хамнастарын, олохторун — дьаһалтарын иһтарэһиртэһиэр, бэйэ-бэт кыһылар тэһнээ, хардары тутан көрөбүт. Уонна оттон, өрүс ийи-ни интериһэни оройуон тар буоһарбыт баһылы-нан, экономическай ту-тулбут, сайдыһыт сүн-нэ, нитэ-саһата биридэ-ни да сөһүө.

Редацион сорудаһы-нан Алдараа Бастыһа сыһыһан төһөн иһэн оро-йуон кийингэр. Манна тохтоон биир идээлээхтэ-р — оройуоннааһы «Ле-нинскэй эһаһа» хаһыат редакцияһытар — уонна олохтоох дьаһалта саһы-лыһы экономическай, үһсэ солбуйааччы Носиф Ав-сентьевич Ноговицын таһы-ры сарыһтын.

— Экономическай туру-уларыһыһынан сибээс-тэн оройуон социальнай-экономическай сайды-һын 1992 сылга барыт-лааһын хаһаангыһаһар даһаны уустуктардаах буолла. Ыһыһа государты-вода 2513 тонна этн, 14892 тонна үтү, 2500 тонна хортуспуһу, 1418 тонна ооруот аһын тут-тарар дуоһабардаһыт, — диир Носиф Авсентьевич. — Республика

Правительствотын уураа-һынан, баһыл совхозтар-быт 200 тонна, ол иһингэр 50 тонна кийи сир бур-дугун «Холбоо» респорт-ребоска туттарыһаҥара. Маһы таһыһан оройуон-на 400 — 500 тонна кийи сир бурдугар страховой фонд тэрийлээхтээх. Би-линни кэтэх уонна баһы-най хаһаайыстыбалар оройуон үрдүнэн онгоһу-лар эт, үт 20, хортуспу-һуй 13, ооруот аһын 8 бырыһыһаннарын биэрэл-лэр. Бу дьылга, ыаллар уонна тэриһиллэр көмө хаһаайыстыбалара онго оһолууһууларын киллэрэн турар. Дууһада 68,5 килограмм этн, ол иһингэр ий аһы биирдүн килограмм этн олохто-мунт сыһаһан, 600 грам этн көһүт сыһаһан, би-риэхтээхпит. Оттон арыы, уруккутун кураак, 500 грамм тэһнээһиһэ.

Мин дьаһалта баһылы-тын солбуйааччытан оро-йуонна харчы эргичин хамнаас тустарынан ыһы-тыһыбар баһаһыһыһа сий-биир бийиги оройуомму-туттан уратыта суодун туһуһан эһиһта. Ол кур-дук, холбур, муу устар-лааһы хамнастарын бары-ентэри-хотору ыла иһи-тэр эбит. Оройуон үрдү-күн пенсия, хамнаас ылааччы аһаһа 24 тыһ, кийи буоллаһыһа, аһыт-тан-эргичитэн ыһа оро-йуоннааһы баһа утары харчыһан (наличнайыһан)

мунуһан 21 мөд, сөһуо-бай ийэрэр эбит. Манна баһаһыһыһаттан таһы ыһыттан ыла саһалаан пенсиялары, пособиялары сберкаһалар биэрэллэрэ олохтоһомут. Ону даһаны үлэһээбөт пенсионердар-га ийта утары харчыһан 1000 солкуобай. Улаһын пенсионердарга утары харчыһан бөһүлүбөт. Уонсайыһан, мантан ыла хамнаас, пенсия чектэри-кэн, чековой книжкэлэр сийа тэриһиллэһиһи, ону-тэн оройуон иһингэр хар-чыһа солбуйар толукнаар олохтоһоннор, толуктээх-тээхтэрин туһуһан эһи-тэ.

Үүмүт сыһа бу оро-йуонна социальнай кө-мүһүн уонна оройуон барыһыһын фондатыр-тар анал счөттар аһаһы-һыттар. Социальнай кө-мүһүн фондугар 2 мөдү-йуон солкуобай киириһтэ. Маһы нэһилиһиннэ сощя-альнай өртүһэн ыһаһаат аһаһыһытар, көмөһөбө наадыһааччыларга би-риэхтээхтэр, бу фонд счөттар харчы кийи ту-рар эбит. Оройуонна муу устар 17 — 18 уонна 24 — 25 күннэригэр саас-ны үгэс буолбут субю-туһуһуһтар тэһоһиннээх-тин ыһыһыһыттар. «Сирбэтин-уопутун ара-таһыһыһаһын, амлаар-дааһын хаһаангыһаһар даһаны уустуктардаах буолла. Ыһыһа государты-вода 2513 тонна этн, 14892 тонна үтү, 2500 тонна хортуспуһу, 1418 тонна ооруот аһын тут-тарар дуоһабардаһыт, — диир Носиф Авсентьевич. — Республи-

ка Правительствоһын уураа-һынан, баһыл совхозтар-быт 200 тонна, ол иһингэр 50 тонна кийи сир бур-дугун «Холбоо» респорт-ребоска туттарыһаҥара. Маһы таһыһан оройуон-на 400 — 500 тонна кийи сир бурдугар страховой фонд тэрийлээхтээх. Би-линни кэтэх уонна баһы-най хаһаайыстыбалар оройуон үрдүнэн онгоһу-лар эт, үт 20, хортуспу-һуй 13, ооруот аһын 8 бырыһыһаннарын биэрэл-лэр. Бу дьылга, ыаллар уонна тэриһиллэр көмө хаһаайыстыбалара онго оһолууһууларын киллэрэн турар. Дууһада 68,5 килограмм этн, ол иһингэр ий аһы биирдүн килограмм этн олохто-мунт сыһаһан, 600 грам этн көһүт сыһаһан, би-риэхтээхпит. Оттон арыы, уруккутун кураак, 500 грамм тэһнээһиһэ.

Мин дьаһалта баһылы-тын солбуйааччытан оро-йуонна харчы эргичин хамнаас тустарынан ыһы-тыһыбар баһаһыһыһа сий-биир бийиги оройуомму-туттан уратыта суодун туһуһан эһиһта. Ол кур-дук, холбур, муу устар-лааһы хамнастарын бары-ентэри-хотору ыла иһи-тэр эбит. Оройуон үрдү-күн пенсия, хамнаас ылааччы аһаһа 24 тыһ, кийи буоллаһыһа, аһыт-тан-эргичитэн ыһа оро-йуоннааһы баһа утары харчыһан (наличнайыһан)

П. СЫРОВАТСКАЯ.
(Бүтүүтэ бөһөһтэһинэ).

Педагогическай үлэ маастардара Учуутал уһулуччулаах ситиһинитэ

Сылан орто оскуола-
ын географияда учуу-
тан Егор Дмитриевич
Макаров аата бийиги рес-
публикабыт, ону ааһан
Россия Федерациятын
норуотун үөрэҕиритин
үлэһиттэригэр кинини
биллэр. Кини Россия үтө-
лөөх учуутала, норуот
үөрэҕиритин туйгуна,
оройуон бочуоттаах граж-
данина.

Быйыл ыам ыйын
11—16 күннэригэр
Москвада учууталлар
Бүтүн Россиятаагы
конкурстарыгар сити-
һиллээхтик кыттан, үс
бастыһантан биридэс-
тэрини буолла. Ити
конкурса Россия Үр-
дүнэн барыта 131
учуутал кытыбытыт-
тан 17 киһи суперфи-
налга киллэриллэн Мос-
квада ыгырыллыбыт-
тара. Кинилэри Рос-
сия үөрэххэ министри
Э. Д. Днепров ээр-
дэлээбит, барыларыгар
конкурс лауреатын ди-
пломнарын туттарыт-
тар.

Финалистар Москва ос-
куолаларыгар аһаҕас
уроуктары биэрбиттэр.
Е. Д. Макаров 1080 №-
дээх оскуола алтыс кы-
лааһыгар «Айылда ком-
позитионарын хардарыта
дьайсылыра» диир тема-
да ыһыллыт уроугун жү-
ри үрдүктүн сыаналаа-
быт. Учуутал бөлөбүнэн
үөрэтин методун тут-
туута, техникескэй тэри-
лэри туһанан бэйэтэ
онорбут транспаран-
ты атын да дидактиче-
скай матырыаалларын,
ол иһигэр «Таал-Таал
аһахсын» диир саха ос-
туоруйатын слайдана
көрдөрүүтэ, олус табыл-
дыбыт. Уруогу кэрэхсээ-
нэр, сабаланыбыттан бү-
түөр диири телевидение-

бэ устан ылбыттар.

Итин тэҕинэн бийиги
учууталбыт компьютеры-
нан бэриллбит педагога-
на уонна психология
үгүс боппуростарыгар
туйгунук эппиэттээбит.
Финалистар «төгүрүн ос-
туолга» түмээн опыт
атастаспыттар. «Учитель-
ская газета» хаһыат ре-
дакцията тэрийбит көрсү-
һүүтүгэр сылдыбыттар.

Конкурс түмүгүнэн
Россия 1992 с. чулуу
учууталын аата Москов-
скай уобалас Детгород
ковскай оскуолатын му-
зыкада учуутала А. В.
Зарубаца бэриллбит.
Киниэхэ уонна Саха си-
рин иһин учууталыгар —
Е. Д. Макаровка итиннэ
Дьонуускай куорат 2 №-
дээх оскуолатын физма-
та учуутала, педагогиче-
скай наука кандидата
М. С. Слепцовада — педа-
гогтар үрдүк наҕараада-
лара К. Д. Ушниковкай
медала туттарыллыбыт.

Учууталларбыт бу
кэрэ-бэлиэ ситиһинлэ-
р бийиги республика-
быт норуотун үөрэҕи-
ринин үлэһиттэрин
саха национальнай ос-
куолатын концепция-
тын олоххо киллэрини-
тэ көбүлүүр. Биир
дойдулаахпыт үрдүк
ситиһинитин оройуон
дьоно кини туттабыт.
Ол эрэри бу ыстаты-
һам улахан өртө Егор
Дмитриевич үлэҕэ үө-
рүөхтэрин оскуолалар-
га сеорунуулаах соус-
туй туһаныа туһунан
буолуохтаах дии саны-
быһым.

Ити үөрүөхтэри,
кылгастык эттэххэ, үс
суох хайысханаан кө-
рүөхпүтүн сөп.

Бастакытынан, Е. Д.
Макаров Сылан оскуола-
тыгар кэлээбиттэн (1979
сылтан) үлэллэр усулуо-

буулатын үксүл бэйэтэ
илиитинэн тутан-хабан
тэрэммитэ. Итиннэхэ үө-
рүөхтэрин үлэһиттэри
тэрийбитэ, оскуола учу-
талларын, олохтоох со-
хотун салааларын көбү-
лээн көмөлөһүөннэри-
тэ. Бастаан география каби-
нетин, площадкатын, тех-
никескэй айымньы каби-
нетин, онтон кэлэн кы-
раайы үөрэтэр музейи,
экологическай ыһыгы,
прикладной айымньы
мастерскойун тэрийбитэ.

География кабинета
электричествонан үлэлиир,
дистанционный, автомати-
ческай салааллылаах.
Үөрэтин техникескэй тэ-
риллэр, дуоскалар,
экраннар туттуллубуту-
нан барар тына таһылан
туруоруллубуттар. Май-
нын кабинет сүрүн орду-
га — үөрэтин техникескэй
уонна бары атын тэри-
лэрин араастык дьуор-
лээн кыахтарын ситэри
туһаныа.

Е. Д. Макаров оскуола
үлэтин биир сана хайыс-
хатын — экологическай
итинин уонна үөрэтини
саҕалааччылартан бири-
дэстэрини буолар. Кини
республикада ким-хайа и-
ниннэ үөрэтингэ аналлаах
экологическай ыһыгы
үөскөппүтэ бийиги кэ-
митигэр суолтата ула-
тар. Бу саҕалааһын тэ-
һийэр көскүлээх.

Оскуола кыраайы үө-
рэтэр музейын экспозиция-
та аҕыс салаалаах: рево-
люция иннинээҕи саха
олоҕо, нэһилиэк колхоз-
тара, «Чурапчы» совхоз,
айылдааны харыстааһын,
оскуола историята, биир
дойдулаахтар бойбуой
суоллара, үөрэнээччилэр
үлэлэрэ, тыа хаһаайыс-
тыбатын техникатын, тэ-
риллэрин павильона. Эк-
спонаттары хомуйууга
уонна музейи үлэлэтингэ
үөрэнээччилэри, ол иһи-

гэр кыраайы үөрэтэр ку-
руһуоннар иһилинэрин,
кытыһары, маһаа оҕо-
лор бэйэлэрин бастыҥ
үлэлэрин көрдөрүү, музей
үөрэтинитин кэлим ба-
затын композиционны бы-
һытыһан уроуктары,
уроук таһынаагы үлэни
быһыта туһанылааһыта
ордук көрөхсөнөр.

Иһилинэн, Егор Дми-
триевич уроуктары ыһ-
тыһытар үгэс буолбүт
үгүс методтарын, ыһыма-
лартан көдүүстээхтэрэ
дизитин тутта сыдыан,
саҕаһы көрдөөччү уонна
булааччы быһыстыһан
көтөһүк биллэнэ. Элбэ-
кэ эппэҕэ, кини бэйэтэ
айан, чочуйан утумулаах-
тык, таһаарылаахтык
туттар методтар — бөлө-
бүнөн-коллективнай үө-
рэтин методтар — тохтуу
түһүмэ. Ол хас да
араас көрүннэх: паара-
нан, пааранаан солбуйсан,
түөрт биһтэр алта киһи-
лээх бөлөбүнэн, бүтүн
кылааһынан. Бу көрүн-
нэри, үгэс курдук, үө-
рэтин форматын эрэ бы-
һытыһан эбэтэр кэли-
нэ кэлигэ үөрэтин ыһ-
матын курдук (коллек-
тивнай способ обучения)
көрөллөр. Е. Д. Макаров
буолааһына ити көрүннэр
өйдөбүллэрин кэтигэн,
метод быһыстыһан туттар
диир түмүккэ кэлэҕин.

Ол туһунан 1991 с. бэ-
чээтэминт «Новаторский
поиск учителя» диир үлэ-
битигэр суруйан турабыт.
Педагогическай биригэ
үлэлээһин идеята үөрэтин
хаамытыгар учуутал
уонна үөрэнээччи харда-
рыта сыйыһаһыһыларын,
дьайсыларын киллэрэрин
тэҕинэн үөрэнээччилэр
бэйэлэрин иһин ардыта-
рыгар дьайсыларын
кытта киллэрэр. Атыннык
эттэххэ, үөрэнээччи ана-
рда дьайылааччы (об-
ъект) оруолугар сылдыа
суохтаах. Кини бэйэтэ
эмиэ дьыһыах дьайаач-
чы (субъект) буолуох-
таах. Очутугар эрэ ки-
һилэр айар кыахтара си-
тэри арыллыа уонна
сайдан сөп. Бөлөбүнэн-
коллективнай үөрэтин ме-
тода итинник көрдөбүлгө
сөп түбөһэр. Егор Дми-
триевич уроуктарыгар ки-
һи ити методтар табыл-
лан ханымалаһар форма-
лары да, ыһымалары да,
ону тэҕэ тэриллэри да
үгүтү булуохха сөп.

Учууһунан, педагог
уроук таһынан үлэ убу-
лукчулаах энтуһаһын
быһыстыһан өрдөөтүтүн
биллэр. Салааһы үлэни
ит кыраайы үөрэтэр ку-
руһуоннара 1984 с. «Өө-
дөрчүү» диир кулууска
түмүлүбүттэрэ. Социал-
лара: күнү-дьахты чини-
һини, «айылдааны харыс-
тааһын, географическай
(туристическай), совхоз
историктын үөрэтин,
Киниэни таптааччылар
куруһуоннара сотору ис-
миннэ «Тайга» диир ин-
вестудияна, онтон кино-
фотостудияда кубулуйду-
та. 1985 с. төхсүнүтү-
гар эдэр кинематографис-
тар «Эйтэх оттор» диир
өтүөххэ фильмнэ үө-
рэнээччилэр Бүтүн Россия-
таагы фестивалларыгар,
эмиэ ити сый сэттисини-
гэр «Күһүмүгү чаҕылда-
ан» диир саҕарар диэнээх
үөрэнээччилэр киностудия-
ларын Бүтүн Союзтаагы
фестивалларыгар ситиһи-
лээн дипломнарынан ба-
лиэтэммиттэрэ. Итинтэн
кэлэн Сылан оҕолоро үр-
дук таһынаах күрөхтө-
һиллэргэ кыттан хаста да
барыстаах миэстэлэри ыл-
бытара.

Техникескэй айымньы
куруубун иһилинэрэ алта
төгүл республикатаагы
быһыһааларга, слеттар-
га бастабыттара. Тимэ
Макаров үлэлэрэ норуот
хаһаайыстыбатын ситиһи-
лэрин, ону тэҕэ Саха си-
рэ Монголияда көрдөрбүт
быһыһааларыгар туруо-
руллубуттара. Данил Ар-
енин оҕолуҕа Ленинградка
буолбүт слетка бастаах
миэстэни ылбыта. Кинилэр
иккисин ол кэлигэ комсо-
мол Кини Комитетин Бо-
чутуунай грамотатынан
наҕараадалаһыммиттара.

Ити үлэуунтара пионер-
дар оройуоннаагы дьыла-
рини финала буолбута.
1991 сылтан кулууска
төрүттэнэн эдэр техниктар
оройуоннаагы станциялара
аһыллан үлэллэр. Станция
директорэ — Е. Д. Мака-
ров. Маһаа саҕа приклад-
най искусствотыгар уһу-
лар бөлөх тэриллил, оҕо-
лор мастан, металтан,
туостан оҕорууна дьы-
рытаналлар, саха наци-
ональнай културатын бил-
сиплэлэр, онно сыһыан-
наах матырыааллар, уру-
нку оҕолуһтары мун-
уһаллар.

Үөрэнээччилэр уроук
таһынаагы дьарыктара
учуутал кинилэри иһа
уроукка биригэ үлэлээһи-
ни салгыыр, сайыннарар.
Экспон дэһэн бодоруһуу-
ну хардарыта өйдөбүтүн
ыһытаһыһы үөскөтөр.
Бодоруһан биригэ үлэлээ-
хэ.

—Оҕолору, дьону, үлэ-
һиттэри тэригэ суотугар
страхонкалатын хайдах
ыһыттар, урунку 5 сыл-
га болдохтоон страхонка-
латын хайдах буолла?

—Урут 5 сылга бол-
дохтоон страхонкалатын
Союз кинээ этэ, ол тохто-
тулуна. Ол бийиги ре-
гиональнай страхонка диир
ааттанар уонна Саха си-
рингэр эрэ аналлаах. Ки-
һи болдохтоо 1—5 сыл
буолуон сөп. Страхонка-
лааччы эһиэһинэ көмө
ылар, оттон этэһигэ сы-
рытаһына страхонкала-
мат сууматыттан 3 бы-
рыһыһын сыһааһы (го-
домой) аахтарар. Одо этэ-
һи сырытаһына страхон-
калаһыт сууматыттан 4
бырыһыһын биригэһи
аахтарар. Ити эмиэ Саха
спрингэр эрэ туттуллар.
Тэригэ суотугар страхон-

калатын администрация
уонна профсоюзнай тэри-
тэ үчүгэй үлэһиттэригэр
көбүлээһин иһиннэ мате-
риальнай көмө быһыһы-
нан көрүлүөхтөөх.

—Улэте суох хаалын
түбэлтэтигэр тэригтэлэр,
учреждениелар, предприя-
тиелар үлэһиттэри нол-
луктивнай страхонкала-
тыһыларын хайдах быһаа-
раһын?

—Маһаа страхонка суу-
мата 1000 солк. ыһаа буо-
луо суохтаах. Онно үлэ
коллективнай быһаарыта,
суругунан сайабыһаһы-
һа, страхонкалар үлэ-
һиттэр испиһэнтэрэ уонна
тоһоҕо киниһиттэрин суу-
мата ирдэһиллэр.

—Улэте суох хаалын
түбэлтэтигэр тэригтэлэр,
учреждениелар, предприя-
тиелар үлэһиттэри нол-
луктивнай страхонкала-
тыһыларын хайдах быһаа-
раһын?

—Маһаа страхонка суу-
мата 1000 солк. ыһаа буо-
луо суохтаах. Онно үлэ
коллективнай быһаарыта,
суругунан сайабыһаһы-
һа, страхонкалар үлэ-
һиттэр испиһэнтэрэ уонна
тоһоҕо киниһиттэрин суу-
мата ирдэһиллэр.

—Улэте суох хаалын
түбэлтэтигэр тэригтэлэр,
учреждениелар, предприя-
тиелар үлэһиттэри нол-
луктивнай страхонкала-
тыһыларын хайдах быһаа-
раһын?

—Маһаа страхонка суу-
мата 1000 солк. ыһаа буо-
луо суохтаах. Онно үлэ
коллективнай быһаарыта,
суругунан сайабыһаһы-
һа, страхонкалар үлэ-
һиттэр испиһэнтэрэ уонна
тоһоҕо киниһиттэрин суу-
мата ирдэһиллэр.

К. ПЕРМЯКОВ.

СТРАХОВКА СИН ЭМИЭ ОЛОХПУТ КУРДУК

Бийиги корреспондент
республикатаагы
«Арҕыс» государствен-
ной страховоной фирма
оройуоннаагы филиал-
ын директора Н. Р.
БАРАШКОВТАН кэһкэ
боппуростарга эппиэт-
тиригэр көрдөстө.

—Иван Романович,
«Арҕыс» государственной
страховоной фирма бэйэтэ
бырабыла ыһыһытын
туһунан сурах баар. Онон
иһилиннэх үгүстүк му-
нар тэнэр. Итин хайдах
быһаараһын?

—Ол кырдык. Оннук
бырабыла ыһыһытан ту-
рар, иһилинтин даһаны
ыһыһа туһара буолуо.
Государственной страхова-
ние сүрүн соругунан үбү

эргитин уонна нэһилиэн-
нэҕэ страховоной көмөү
оноруу буолар. Холобур,
государственной предприя-
тиелар (холбоһуктар) ма-
ларын-салларын бөтүл ор-
тунан хас да ыйга, сылга
страхонкалатыахтарын сөп.

Онуоха төһө суумуҕа сы-
һалаан киниһилэриттан
усуһуоһа тутулуһтанар.
Предприятие, холобур,
10 мол. солк. сыһалаан
страхонкалатар буоллаһы-
на 3, оттон быһаастаһан,
аһардаһан страхонкалат-
таһына 5 бырыһыһын усу-
һуос төлүүр. Маһыаха до-
кумуннар, сыһалаах ку-
мааһылар, харчы уонна
эрдэттэн биллэр куттал-

лаах зонада харайыһлар
маһалар-саллар страхонка-
ламаттар.

—Билигин баннаттан
нэс ыһыы араас көрүннэ-
рэ элбээтилэр. Аһы онту-
каларын страхонкалатал-
лар. Итин хайдах өй-
дүүххэ сөбүй?

—Суданы, араас кре-
дити ылбыт тэригтэ баны-
гар эппиэттэһини сүтэр. Он-
тукатын болдохтоон кыа-
һан төлүүр кыаһа суох
буолар. Ол иһин кредитин
страхонкалаттаһына, «Ар-
гыс» фирма ити сууманы
50-тан 90 бырыһыһыгар
тинийэ уһуһуон сөп. Бол-
дохтоон ыһыһан төлөөбүтүн

20 хонук иһиннэ биллэрэр,
оччолуона тэригтэ пэ-
һинэ 15 хонук иһиннэ бан-
на төлөттөрөр. Оттон
страхонкалатын усунуоһа
дьуоһаар болдохтоон тут-
тулуһтаах. Онон үрдүтэр,
наһаттар аналлаах коэф-
фициенттар бааллар. Эко-
тун ылбыт үбүн болдох-
тоон иһиннэ төлүүр түбэл-
титигэр биэрбит усунуо
һун 15 бырыһыһа төһо
рүүлэр.

—Оҕолору, дьону, үлэ-
һиттэри тэригэ суотугар
страхонкалатын хайдах
ыһыттар, урунку 5 сыл-
га болдохтоон страхонка-
латын хайдах буолла?

—Урут 5 сылга бол-
дохтоон страхонкалатын
Союз кинээ этэ, ол тохто-
тулуна. Ол бийиги ре-
гиональнай страхонка диир
ааттанар уонна Саха си-
рингэр эрэ аналлаах. Ки-
һи болдохтоо 1—5 сыл
буолуон сөп. Страхонка-
лааччы эһиэһинэ көмө
ылар, оттон этэһигэ сы-
рытаһына страхонкала-
мат сууматыттан 3 бы-
рыһыһын сыһааһы (го-
домой) аахтарар. Одо этэ-
һи сырытаһына страхон-
калаһыт сууматыттан 4
бырыһыһын биригэһи
аахтарар. Ити эмиэ Саха
спрингэр эрэ туттуллар.
Тэригэ суотугар страхон-

